

GÖTA HOVRÄTT
Avdelning 2
Rotel 26

DOM
2009-07-17
Jönköping

Mål nr
B 1389-09

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Jönköpings tingsrätts dom den 18 maj 2009 i mål nr B 3940-08, se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 1)

Klagande och motpart (Åklagare)

1. Kammaråklagaren Klas Lorefors, Åklagarkammaren i Jönköping
2. Kammaråklagaren Wilhelm Storck, Åklagarkammaren i Linköping

Motpart (Målsägande)

Målsägande B, se tingsrättens domsbilaga nr 1 (sekretesskyddade uppgifter)

Ombud och målsägandebiträde: advokaten Sophia Blomkvist, Box 195,
551 13 Jönköping

Klagande och motpart (Tilltalad)

TORBJÖRN Hasse Puke, 661026-2492, Bokgatan 4, 554 58 Jönköping
Frihetsberövande: Häktad

Ombud och offentlig försvarare: advokaten Elisabeth Nygren, Box 175,
551 13 Jönköping

SAKEN

Våldtäkt m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten dömer Torbjörn Puke, enligt de av tingsrätten angivna lagrummen, för narkotikabrott (åtalspunkterna 1 och 2) och för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning (åtalspunkterna 3 och 7) samt ogillar åtalen i övrigt. Hovrätten bestämmer påföljden till fängelse ett (1) år fyra (4) månader. Hovrätten fastställer vad tingsrätten har bestämt om förverkande av villkorligt medgiven frihet.

Med ändring av tingsrättens dom ogillar hovrätten målsägande B:s skadeståndsyrkande.

Vad tingsrätten har förordnat om beslag ska fortfarande gälla.

Dok.Id 99685

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2223	Hovrättsgränd 4	036-15 65 00	036-15 65 36	måndag – fredag
550 02 Jönköping		E-post: gota.hovratt@dom.se		09:00-16:00
		www.gotahovratt.se		

Torbjörn Puke ska kvarbli i häkte till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom.

Vad tingsrätten har beslutat om sekretess ska fortfarande gälla, dock med tillämpning av 35 kap. 12 § första stycket 1 och andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) i stället för den av tingsrätten angivna bestämmelsen i numera upphävda sekretesslagen (1980:100).

Hovrätten beslutar att sekretessen enligt 35 kap. 12 § första stycket 1 och andra stycket offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska bestå såvitt avser målsägande B:s identitet i den mån uppgift om denna lämnats vid hovrättens huvudförhandling inom stängda dörrar. Detta innefattar identitetsuppgifter och uppgifter som kan leda till att identiteten kan klarläggas i handlingar, inklusive bild- och ljudupptagningar, som har lagts fram vid huvudförhandlingen i hovrätten.

Sophia Blomkvist tillerkänns ersättning av allmänna medel med tiotusentrehundra-femtio (10 350) kr. Av beloppet avser 8 280 kr arbete och 2 070 kr mervärdesskatt.

Elisabeth Nygren tillerkänns ersättning av allmänna medel med trettioåttatusen-sexhundrafyrtio (38 640) kr. Av beloppet avser 30 912 kr arbete och 7 728 kr mervärdesskatt.

Kostnaden i hovrätten för försvararen och målsägandebiträdet ska stanna på staten.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	sid.
HOVRÄTTENS DOMSLUT	1
BAKGRUND TILL MÅLET I HOVRÄTTEN	4
YRKANDEN I HOVRÄTTEN	5
HOVRÄTTENS DOMSKÄL	5
SAMMANFATTNING AV DOMSKÄLEN	5
ÅTALSPUNKTERNA 1 OCH 2 AVSEENDE NARKOTIKABROTT	6
ÅTALSPUNKTERNA 3-7 AVSEENDE BROTT MOT SOFIE LOHEDE	7
– Utredningen i hovrätten	7
– Hovrättens bedömning	7
ÅTALSPUNKTEN 8 AVSEENDE BROTT MOT MÅLSÄGANDE B SAMT HENNES SKADESTÅNDSYRKANDE	15
– Utredningen i hovrätten	15
– Hovrättens bedömning	15
PÅFÖLJD	17
ÖVRIGT	18

BAKGRUND TILL MÅLET I HOVRÄTTEN

Genom den nu överklagade domen dömde tingsrätten Torbjörn Puke *dels* för narkotikabrott i den omfattning som Torbjörn Puke hade erkänt (åtalspunkterna 1 och 2), *dels* för fem fall av brottet sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning (åtalspunkterna 3, 4, 6 och 7 avseende målsäganden Sofie Lohede), *dels* för våldtäkt i ett fall (åtalspunkt 8 avseende målsägande B). – Tingsrätten ogillade ett åtal för våldtäkt, alternativt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning eller köp av sexuell handling av barn (åtalspunkten 5 avseende Sofie Lohede) i sin helhet. Åklagaren hade, när det gällde åtalspunkterna 3–7, yrkat att tingsrätten skulle döma Torbjörn Puke för våldtäkt eller, i andra hand, för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning eller, i annat fall, för köp av sexuell handling av barn.

Det bör noteras att Sofie Lohede var 14 år vid tiden för de brott mot henne som åklagaren har påstått i åtalerna enligt åtalspunkterna 3–7, i första hand våldtäkt enligt 6 kap. 1 § första stycket brottsbalken. – Åklagaren har godtagit att Torbjörn Puke inte haft skäligen anledning att anta att Sofie Lohede var under 15 år. Han har därför avstått från att åtala Torbjörn Puke för våldtäkt mot barn, som inte kräver att gärningsmannen tilltvingar sig samlag genom att använda våld eller hot.

I målet vid tingsrätten yrkade målsägande B skadestånd av Torbjörn Puke med 85 000 kr och ränta på beloppet på grund av våldtäkt mot henne enligt åtalspunkt 8. Tingsrätten biföll skadeståndsyrkandet.

Åklagaren och Torbjörn Puke har överklagat tingsrättens dom. Vad hovrätten har att pröva i målet är frågor om skuld enligt åtalspunkterna 3–8, vilken påföljd Torbjörn Puke ska dömas till och i vad mån målsägande B ska tillerkännas skadestånd. Tingsrättens dom har inte överklagats i den del genom vilken Torbjörn Puke har dömts för narkotikabrott (åtalspunkterna 1 och 2).

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Åklagaren har yrkat att hovrätten ska döma Torbjörn Puke för våldtäkt enligt åtalspunkterna 3-7. Han har vidare yrkat att hovrätten i vart fall ska skärpa fängelsestraffet.

Åklagaren har förklarat att han, såvitt avser åtalspunkterna 3, 4, 6 och 7, liksom vid tingsrätten, gör gällande i andra hand att Torbjörn Puke ska dömas för sexuell utnyttjande av person i beroendeställning eller, i annat fall, för köp av sexuell handling av barn. Åklagaren har förklarat att han alltså inte längre gör gällande att Torbjörn Puke ska dömas för något av dessa båda brott när det gäller åtalspunkten 5.

Torbjörn Puke, som godtagit tingsrättens dom gällande narkotikabrott, har yrkat att hovrätten ska ogilla åtalen i övrigt. Vidare har han yrkat att hovrätten ska lämna målsägande B:s skadeståndsyrkande utan bifall.

Åklagaren och Torbjörn Puke har bestritt varandras ändringsyrkanden i ansvarsdelen.

Målsägande B har bestritt Torbjörn Pukes ändringsyrkande i skadeståndsdelen.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

SAMMANFATTNING AV DOMSKÄLEN

Angående narkotikabrott (åtalspunkterna 1 och 2): Tingsrättens dom är inte överklagad i de delarna. Tingsrättens dom ska därför stå fast.

Angående brott mot Sofie Lohede (åtalspunkterna 3–7): Torbjörn Puke ska dömas för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i tre fall (åtalspunkterna 3 [ett fall] och 7 [två fall]). Åtalspunkterna 4, 5 och 6 ska ogillas. Skälen är följande. Sofie Lohedes uppgifter är lämnade enbart vid polisförhör. Torbjörn Pukes försvarare har inte haft möjlighet att ställa frågor till Sofie Lohede. Hennes uppgifter är av avgörande betydelse för bedömningen av om samlag har ägt rum vid fler tillfällen än de som

avses i åtalspunkterna 3 och 7 och om Torbjörn Puke har tilltvingat sig samlag med våld eller hot om brottslig gärning. Eftersom betydelsen av övrig bevisning är begränsad, skulle det strida mot såväl Europakonventionen som Högsta domstolens därtill anslutande praxis att döma Torbjörn Puke för att ha haft samlag vid fler tillfällen eller för att ha tilltvingat sig samlag vid något tillfälle. Däremot är det utrett att han vid nämnda tre tillfällen förmått Sofie Lohede till samlag genom att allvarligt missbruka att hon befunnit sig i beroendeställning till honom genom sitt narkotikamissbruk.

Angående brott mot målsägande B (åtalspunkten 8): Åtalet och målsägande B:s skadeståndsyrkande ska ogillas. Skälen är följande. Målsägande B:s uppgifter om att samlag skett och att Torbjörn Puke har tilltvingat sig samlaget är, sammantaget sett, summariska och detaljfattiga. Den övriga bevisning som åklagaren åberopat har ett begränsat värde. Mot bakgrund av de beviskrav som gäller för att någon ska dömas för brott (jfr exempelvis Högsta domstolens domar den 3 juli 2009 angående våldtäkt och där anmärkta tidigare domar) kan målsägande B:s uppgifter tillsammans med övrig utredning i målet därför inte anses ge ett sådant stöd för åtalet att det är ställt utom rimligt tvivel att Torbjörn Puke gjort sig skyldig till våldtäkt.

Torbjörn Puke ska alltså dömas för narkotikabrott av normalgraden (åtalspunkten 1), narkotikabrott, ringa sådant (åtalspunkten 2) och sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i tre fall (åtalspunkterna 3 och 7). Med hänsyn till brottens straffvärde och art samt återfallen i brottslighet kan annan påföljd än fängelse inte komma ifråga. Det finns risk för att Torbjörn Puke på fri fot fortsätter sin brottsliga verksamhet. Han ska därför stanna kvar i häkte tills fängelsestraffet får verkställas.

ÅTALSPUNKTERNA 1 OCH 2 AVSEENDE NARKOTIKABROTT

I enlighet med tingsrättens dom i de delar som denna inte har överklagats ska Torbjörn Puke dömas för narkotikabrott av normalgraden (åtalspunkten 1) och narkotikabrott, ringa sådant (åtalspunkten 2).

ÅTALSPUNKTERNA 3-7 AVSEENDE BROTT MOT SOFIE LOHEDE

Utredningen i hovrätten

Torbjörn Puke har i hovrätten haft samma inställning som vid tingsrätten, dvs. att han har haft samlag med Sofie Lohede endast vid det med åtalspunkten 3 avsedda tillfället och några gånger i sin bostad (åtalspunkten 7) samt att samlagen skett helt frivilligt från Sofie Lohedes sida.

Sofie Lohede har inte blivit hörd inför domstol. Kort före huvudförhandlingen vid tingsrätten tog hon sitt liv. Till följd av detta har varken domstol, Torbjörn Puke eller hans försvarare haft möjlighet att ställa frågor till henne. De polisförhör som hållits med Sofie Lohede under förundersökningen spelades in på video. Förhören hölls den 1 december 2008, den 26 januari 2009, den 3 februari 2009 och den 10 mars 2009. Hovrätten har, i likhet med tingsrätten, tagit del av dessa videoinspelningar.

Vidare har hovrätten tagit del av ljud- och bildupptagningarna av förhören vid tingsrätten med Torbjörn Puke, målsägande B, Sofie Lohedes mor Lii Lohede, Victoria Dahlgren, Michaela Hagstedt, Emelie Xavier, Jennifer Bränn, Hanna Josefsson och Mathias Svenningsson. – Även två polisförhör med Torbjörn Pukes mor Gullbritt von Reis den 3 och 4 mars 2009 har lagts fram, detta genom uppläsning av förhören sådana de antecknats i förundersökningsprotokollet (tingsrättens aktbilaga 32, s. 47–49). Gullbritt von Reis avled i sjukdom före tingsrättens huvudförhandling.

Den vid tingsrätten åberopade skriftliga bevisningen har även lagts fram i hovrätten. Torbjörn Puke har även åberopat en tågtidtabell, utvisande den järnvägstrafik som passerar Östra Kyrkogården i Jönköping (åtalspunkten 5).

Hovrättens bedömning

Sofie Lohede har i polisförhören under förundersökningen berättat om ett antal tillfällen vid vilka Torbjörn Puke ska ha förgripit sig sexuellt på henne. Sofie Lohede

har även pekat ut de platser där övergreppen ska ha ägt rum och åklagaren har åberopat platsundersökningsprotokoll gällande dessa platser.

Polisförhören har genomgående präglats av att förhørsledaren på ett aktivt sätt har ställt frågor – ofta ledande sådana – och endast mer sällan av att Sofie Lohede på egen hand lämnat en längre sammanhängande och spontan berättelse. Sofie Lohedes uppgifter har i några delar varit kortfattade och detaljfattiga, inte minst med avseende på det sätt som Torbjörn Puke genom våld eller hot om våld ska ha förgripit sig sexuellt på henne.

Torbjörn Puke har vidgått att han och Sofie Lohede haft samlag vid ett tillfälle vid Kungsängsskolan (åtalspunkten 3) och vid några tillfällen i lägenheten på Bokgatan i Jönköping (åtalspunkten 7), men har i övrigt förnekat att samlag ägt rum mellan dem. Han har gjort gällande att när de haft samlag, det har skett helt på frivilligt från Sofie Lohedes sida.

Högsta domstolen har i flera avgöranden – senast i två domar den 3 juli 2009 i mål B 1013-09 respektive B 1867-09 – framhållit följande angående beviskravet i mål om sexualbrott (jfr Högsta domstolens dom i rättsfallet NJA 1992 s. 446). För en fällande dom i ett sådant mål krävs liksom i brottmål i övrigt att domstolen genom den utredning som lagts fram i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last. Det är således inte tillräckligt att målsägandens berättelse är mer trovärdig än den tilltalades. Ett åtal är i mål om sexualbrott lika lite som i något annat sammanhang styrkt genom att målsägandens och den tilltalades utsagor vägs mot varandra och målsägandens därvid bedöms väga tyngre.

I det här målet, liksom i många andra mål om sexualbrott, utgörs bevisningen huvudsakligen av målsägandens uppgifter; det saknas alltså såväl direkta vittnesiakttagelser av gärningarna som teknisk bevisning. Detta hindrar inte att bevisningen ändå kan finnas vara tillräcklig för en fällande dom. För detta förutsätts, som Högsta domstolen framhållit, att domstolen genom den utredning som läggs fram i målet finner att det har blivit ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till

vad som lagts honom till last (jfr de tidigare nämnda tre avgörandena och även rättsfallen NJA 1991 s. 83, NJA 1993 s. 68 och NJA 2005 s. 712).

En huvuduppgift i mål av detta slag är att bedöma trovärdigheten av målsägandens utsaga. En alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan i förening med vad som i övrigt har framkommit i målet – t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen – vara tillräcklig för en fällande dom (jfr bland annat Högsta domstolens här nämnda avgöranden från år 1991, 2005 och 2009).

I det här målet är det av avgörande betydelse att bedöma trovärdigheten och tillförlitligheten av Sofie Lohedes uppgifter i belysning av vad som i övrigt har förekommit i målet. Vid bedömningen av Sofie Lohedes uppgifter måste därvid beaktas att hon som tidigare nämnts avlidit före rättegången och därför inte hörts personligen vid tingsrätten eller i hovrätten. Hennes uppgifter i målet är i stället lämnade vid polisförhör vid vilka någon representant utsedd av Torbjörn Puke inte varit närvarande och sålunda inte haft möjligheter att ställa kontrollfrågor till henne. Åklagaren har godtagit tingsrättens bedömning att den offentlige försvararen haft att räkna med att Sofie Lohede skulle höras personligen inför rätten och försvararen därmed haft godtagbar anledning att under förundersökningen avstå från att begära kompletterande förhör med Sofie Lohede för att då kunna ställa frågor.

Enligt den europeiska konventionen den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Europakonventionen, ska den tilltalade få en rättvis rättegång (artikel 6.1, ”fair trial”). I konventionen föreskrivs bl.a. att den tilltalade har rätt att förhöra eller låta förhöra vittnen (inbegripet målsägande) som åberopas mot honom (artikel 6.3). Konventionen gäller som lag här i landet.

Innebörden av konventionens bestämmelser har sammanfattats på följande sätt (se Hans Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, tredje upplagan, 2007, s. 232 ff).

På samma sätt som den tilltalade ska få tillgång till handlingar i målet och få tillfälle att i förekommande fall bestrida deras värde som bevismaterial, ska den tilltalade ha möjlighet att angripa den muntliga bevisning som

åberopas emot honom. Detta förutsätter i princip att den tilltalade måste få tillfälle att ställa frågor till vittnen och andra personer som hörs muntligt för att på så vis få fram ytterligare upplysningar eller för att påvisa svagheter i deras utsagor. En domstol får sålunda i regel inte till nackdel för den tilltalade grunda sitt avgörande på muntliga utsagor av personer som den tilltalade inte haft möjlighet att förhöra. Att principen kan vara svår att upprätthålla i vissa lägen är emellertid klart.

Av Europadomstolens avgöranden kan utläsas som huvudregel att den tilltalade eller hans försvarare ska ha haft möjlighet att på något stadium – helst under rättegången men alternativt under förundersökningen – ställa frågor till de personer vars utsagor åberopas som bevisning mot den tilltalade. Har den tilltalade inte haft en sådan möjlighet, har utsagorna ett mindre bevisvärde och bör varken ensamma eller som avgörande ("solely or to a decisive extent" eller "solely or to a decisive degree; "exclusivement ou principalement") bevisning kunna leda till en fällande dom annat än tillsammans med annan betydelsefull bevisning. (Jfr Europadomstolens domar den 24 juli 2007 i mål 14151/02 och 17122/02 samt där anmärkta rättsfall, Hans Danelius, a.a. s. 235, och P. van Dijk m.fl., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, tredje upplagan, 1998, s. 474 f). Sålunda har i litteraturen uttalats att en fällande dom inte kan grundas uteslutande eller huvudsakligen ("solely or mainly") på en förhörsuppgift som lämnats under nu angivna förhållanden (P. van Dijk m.fl., a.a., s. 474). Som en allmän princip har Europadomstolen uttalat i en dom den 26 mars 1996 (i mål Doorson ./, Nederländerna, *Reports of Judgements and Decisions 1996* s. 446, punkt 76) att bevisning – som erhålls genom vittnesmål som lämnats utan att den tilltalade varit tillförsäkrad sina normala möjligheter att försvara sig – ska bedömas med största försiktighet ("should be treated with extreme care").

Torbjörn Puke har, på sätt närmare angetts i det föregående, förnekat att han tilltvingat sig samlag och att sådana ägt rum vid fler tillfällen än de som avses i åtalspunkterna 3 och 7. Det förhållandet att han inte getts möjlighet att på något stadium ställa frågor till Sofie Lohede, medför således till följd av Europadomstolens praxis i mål om överträdelser av konventionen, att hennes uppgifter inte bör kunna leda till fällande

dom mot Torbjörn Puke vare sig ensamma eller som avgörande bevisning annat än tillsammans med annan betydelsefull bevisning.

Att bevisningen vid sidan av Sofie Lohedes uppgifter måste vara betydelsefull gör sig särskilt gällande mot bakgrund av att polisförhören i sig har varit bristfälliga. Förhørsledarnas frågor har ofta varit ledande. Vidare har Sofie Lohedes uppgifter vid de aktuella förhören i vissa delar – inte minst i fråga om det sätt som Torbjörn Puke genom våld eller hot om våld sexuellt skulle ha förgripit sig på henne – varit summariska och föga detaljerade utan att det fortsatta hörandet av henne har resulterat i några mer ingående uppgifter. I flera fall har förhørsledaren själv dragit slutsatser om vad som hänt och tecknat ned detta för att sedan läsa upp det för Sofie Lohede. I ett fall (åtalspunkten 7) har förhørsledaren noterat att Sofie Lohede uppgett att ”Hon tog hans snopp i munnen”, trots att Sofie Lohede inte uppgett det.

Högsta domstolen har i linje med det som nu sagts om kravet på betydelsefull bevisning vid sidan av målsägandens uppgifter (Högsta domstolen i de två förut nämnda avgörandena från år 2009) understrukt följande. Det är inte tillräckligt att målsägandens berättelse är mer trovärdig än den tilltalades. Ett åtal är i mål om sexualbrott lika lite som i något annat sammanhang styrkt genom att målsägandens och den tilltalades utsagor vägs mot varandra och målsägandens därvid bedöms väga tyngre. En alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan i förening med vad som i övrigt har framkommit i målet – t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen – vara tillräcklig för en fällande dom. (Jfr bl.a. NJA 1991 s. 83 och NJA 2005 s. 712.) Det är dock ett rimligt krav att målsägandens berättelse till den del det är praktiskt möjligt blivit kontrollerad under förundersökningen, låt vara att brister i det avseendet inte utan vidare behöver leda till bedömningen att åtalet inte har blivit styrkt.

Mot bakgrund av vad som sålunda gäller i fråga om kravet på bevisningen i brottmål, prövar hovrätten inledningsvis om åklagarens förstahandspåstående, nämligen att Torbjörn Puke gjort sig skyldig till *våldtäkt* enligt åtalspunkterna 3-7, är styrkt med hänsyn till den stödbevisning som åklagaren har åberopat.

Åklagaren har som stöd för Sofie Lohedes uppgifter åberopat ett antal vittnesförhör, bland annat med ett flertal kamrater till henne, vilka lämnat snarlika uppgifter om att Sofie Lohede känt sig utnyttjad och i efterhand – i de flesta fall flera månader efter de påstådda våldtäkterna inträffat – i allmänna ordalag berättat om att Torbjörn Puke våldtagit henne och att hon var rädd för honom. Inte gällande något av de påstådda gärningstillfällena finns direkta vittnesuppgifter eller någon teknisk bevisning som ger stöd för Sofie Lohedes uppgifter. Mot bakgrund av det sagda och med beaktande av vad som ovan sagts om bevisningens styrka och kravet på att det fordras annan betydelsefull bevisning till stöd för Sofie Lohedes berättelse för en fällande dom, anser hovrätten, liksom tingsrätten, att det inte kan anses vara ställt utom rimligt tvivel att Torbjörn Puke vid något tillfälle med våld eller hot om brottslig gärning har tilltvingat sig samlag med Sofie Lohede på sätt som åklagaren i första hand påstått. Redan genom att åklagaren i hovrätten inte har något alternativt gärningspåstående under åtalspunkten 5 ska det åtalet ogillas.

Åklagaren har i andra hand gjort gällande att Torbjörn Puke ska dömas för *sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning* under åtalspunkterna 3, 4, 6 och 7. För att någon ska dömas för detta brott krävs enligt 6 kap. 3 § brottsbalken att han eller hon har förmått en annan person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att den andra personen befunnit sig i beroendeställning till honom eller henne. För att en beroendeställning ska anses föreligga krävs att ett avhängighetsförhållande finns mellan gärningsmannen och den mot vilken brottet begås.

I kommentaren till brottsbalken (Lena Holmqvist m.fl., Brottsbalken. En kommentar. Kap. 1–12, s. 6:24 f, supplementblad 13) anges följande om innebörden av straffbestämmelsen. En beroendeställning kan ha sin grund i ekonomiska mellanhavanden eller i ett anställnings- eller lydnersförhållande eller i den ställning som en på en kriminalvårdsanstalt intagen person intar i förhållandet till en tjänsteman där. Beroendeställningen kan även vara av annat slag, såsom en narkomans beroende av den som tillhandahåller honom eller henne narkotika. Det krävs att den mot vilken gärningen förövas ska stå under ett tryck som är av allvarlig betydelse för honom eller henne. Något krav på att gärningsmannen ska ha övervunnit ett motstånd eller att det är gärningsmannen som tagit initiativet har inte ställts upp. Straffbestämmelsens krav på

att gärningsmannen ska ha förmått offret att företa eller tåla den sexuella handlingen innebär emellertid att gärningsmannen ska ha varit aktiv för att få till stånd den sexuella handlingen. I frågan om missbruket av offrets situation var allvarligt är det inte gärningsmannens uppfattning som är avgörande. Det är i stället en objektiv bedömning som är avgörande. Gärningsmannens uppsåt måste dock omfatta de faktiska omständigheter som enligt en objektiv bedömning gör missbruket allvarligt.

Genom de uppgifter som Torbjörn Puke lämnat i målet i förening med utredningen i övrigt är det utrett att han och Sofie Lohede har haft samlag vid ett tillfälle vid Kungsängsskolan (åtalspunkten 3) samt vid några tillfällen i hans bostad på Bokgatan i Jönköping (åtalspunkten 7). I fråga om antalet samlag i bostaden delar hovrätten tingsrättens bedömning att annat inte kan anses vara utrett än att det rört sig om två stycken.

Som nämnts tidigare finns det, utöver de uppgifter som Sofie Lohede lämnat, inte någon bevisning som ger något direkt stöd för att det förekommit samlag vid de övriga tillfällen som Sofie Lohede påstått. Enligt hovrättens mening saknas betydelsefull stödbevisning till Sofie Lohedes uppgifter i den delen. Mot bakgrund av Europakonventionens bestämmelser kan det följaktligen inte anses vara ställt utom rimligt tvivel att samlag har ägt rum vid fler än de tre tillfällen som angetts. Eftersom det sålunda inte är visat att någon form av sexuell handling har ägt rum mellan Sofie Lohede och Torbjörn Puke vid tillfällena under åtalspunkterna 4 och 6, kan hovrätten inte bifalla åklagarens alternativa yrkanden i dessa åtalspunkter (dvs. om ansvar för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning eller, i annat fall, för köp av sexuell handling av barn). Även åtalen under åtalspunkterna 4 och 6 ska således ogillas i sin helhet.

I frågan om Torbjörn Puke har gjort sig skyldig till sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning när det gäller de tre samlag som är styrkta (åtalspunkterna 3 och 7) gör hovrätten följande överväganden.

Sofie Lohede var endast 14 år under den period som åtalen avser. Hon var under tiden juni 2007 – maj/juni 2008 intagen på Lövingstorps behandlingshem, tidvis med stöd av

lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, dvs. den s.k. LVU-lagen, bland annat på grund av att hon uppvisat ett självdestruktivt beteende. Av utredningen framgår att Sofie Lohede under den med åtalen avsedda tiden vid ett stort antal tillfällen – ibland flera gånger i veckan – förvärvade amfetamin av Torbjörn Puke och att hon efterhand utvecklade ett visst ”sug” efter amfetamin. Av utredningen framgår vidare att Sofie Lohede gick i grundskolan vid tillfället och att hon saknade egna inkomster eller tillgångar, varför hon hade begränsade möjligheter att finansiera ett missbruk. Såväl Sofie Lohede som Torbjörn Puke har berättat att han vid flera tillfällen överlät amfetamin till henne utan att ta betalt. Torbjörn Puke har uppgett att Sofie Lohedes enda syfte med att träffa honom var att få droger, dvs. amfetamin. Sofie Lohede har angett som enda orsak till att hon kontaktade Torbjörn Puke att hon ville ha amfetamin.

Sofie Lohede har i polisförhören berättat att hon var rädd för Torbjörn Puke och att han inte såg speciellt ”mysig” ut. Av vittnesmålen framgår att Sofie Lohede vid ett flertal tillfällen till kamrater gett uttryck för att hon var rädd för Torbjörn Puke samt att hon inte hade någon positiv inställning till dennes person eller uppförande. Torbjörn Puke har uppgett att det inte fanns några djupare känslor mellan honom och Sofie Lohede samt att kontakterna dem emellan huvudsakligen begränsades till att avse överlåtelser av amfetamin.

Hovrätten konstaterar att Torbjörn Puke har känt till att Sofie Lohede var ung, så ung att han inledningsvis uttryckt tveksamhet till att ge henne narkotika. Han måste på ett tidigt stadium även ha förstått att hon var intagen på behandlingshem och därför var tvungen att dölja sitt narkotikabruk. Bland annat genom att han vid ett flertal tillfällen försåg henne med amfetamin, måste han vidare ha förstått att hon under den aktuella perioden utvecklade ett visst narkotikaberoende. Det måste därför ha stått klart för Torbjörn Puke att Sofie Lohede befunnit sig i en mycket utsatt situation och att hon, p.g.a. sina begränsade möjligheter att finansiera sitt missbruk, vänt sig till Torbjörn Puke, som utan betalning vid ett flertal tillfällen försåg henne med amfetamin. Sofie Lohede har således befunnit sig i en situation där hon haft mycket svårt för att kunna neka till att ha samlag med Torbjörn Puke. Att Sofie Lohede tagit initiativ till att inleda någon form av sexuell kontakt med Torbjörn Puke framstår som uteslutet, inte minst

mot bakgrund av ålderskillnaden emellan och den uppfattning om Torbjörn Puke som hon gett uttryck för till sina kamrater.

Sammantaget finner hovrätten att åklagarens – på Sofie Lohedes uppgifter grundade alternativa gärningspåståenden i åtalspunkterna 3 och 7 – vinner sådant betydande stöd av utredningen i övrigt att det får anses ställt utom rimligt tvivel att Torbjörn Puke uppsåtligt har utnyttjat den ställning han haft gentemot Sofie Lohede till att förmå henne till att ha samlag med honom vid tre tillfällen. Han har sålunda allvarligt missbrukat att Sofie Lohede befann sig i beroendeställning till honom. Han ska därför dömas för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning vid tre tillfällen.

ÅTALSPUNKTEN 8 AVSEENDE BROTT MOT MÅLSÄGANDE B SAMT HENNES SKADESTÅNDSYRKANDE

Utredningen i hovrätten

Hovrätten har tagit del av ljud- och bildupptagningarna av förhören vid tingsrätten med målsägande B, Torbjörn Puke, Hanna Josefsson och Patricia Uzun. Hovrätten har, på sätt angetts i det föregående, även tagit del av de videoinspelade polisförhören som hållits med Sophie Lohede under förundersökningen. Även när det gäller denna åtalspunkt har de uppgifter som Torbjörn Pukes mor Gullbritt von Reis lämnat vid polisförhör den 3 och 4 mars 2009 lagts fram.

Den skriftliga bevisning som åberopats vid tingsrätten har lagts fram även i hovrätten. Försvaren har även åberopat en karta över Ekhagen-området utvisande att Torbjörn Pukes bostad låg i närheten av målsägande B:s föräldrars lägenhet.

Hovrättens bedömning

Av samstämmiga uppgifter från Torbjörn Puke och målsägande B framgår följande. Tillsammans med Sofie Lohede och andra var de vid Lovsjön. Sofie Lohede blev kraftigt berusad. Torbjörn Puke, målsägande B och Sofie Lohede åkte sedan till

Torbjörn Pukes bostad. Sofie Lohede var ”avdäckad” och lades i en säng i vardagsrummet. Torbjörn Puke och målsägande B stannade uppe.

Målsägande B har berättat att Torbjörn Puke under natten i vardagsrummet tilltvingade sig samlag med henne genom våld och genom hot då han tog ett lätt stryppgrepp på henne. Torbjörn Puke har förnekat att det förekom någon som helst sexuell handling mellan honom och målsägande B eller något våld eller hot.

Direkta vittnesiakttagelser eller teknisk bevisning saknas till stöd för målsägande B:s uppgifter. Av avgörande betydelse blir därför att bedöma trovärdigheten av hennes utsaga. En alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan i förening med vad som i övrigt har framkommit – t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen – vara tillräcklig för en fällande dom. (Jfr bl.a. de två förut nämnda två domarna meddelade av Högsta domstolen den 3 juli 2009 i mål B 1013-09 respektive B 1867-09 samt rättsfallen NJA 1991 s. 83 och NJA 2005 s. 712).

Målsägande B har lämnat en i sig sammanhängande och följdriktig berättelse om händelseförloppet före det att våldtäkten skulle ha ägt rum. I fråga om samlaget samt det våld och hot som använts av Torbjörn Puke har hon emellertid inte lämnat en sammanhängande, detaljerad berättelse. I stället har hennes berättelse i denna del varit summarisk och detaljfattig. Förhöret kännetecknas av att hon har lämnat närmare uppgifter först efterhand, allteftersom åklagaren ställt återkommande frågor om hur tvånget och samlaget skett. Ordet ”hot” har överhuvudtaget inte nämnts på annat sätt än att åklagaren har påpekat att enligt målsägande B har Torbjörn Puke tagit ett ”lättare” stryptag och att detta har framstått som ett hot. – Enligt hovrättens mening kännetecknas målsägande B:s uppgifter i fråga om samlaget samt det tvång och hot som ska ha använts av Torbjörn Puke, sammantaget sett, inte av en sådan unicitet som bidrar till möjligheterna att göra en bedömning av uppgifternas trovärdighet. Detta kan visserligen förklaras av att viss tid förflutit sedan händelsen ska ha inträffat samt av att målsägande B var påverkad av narkotika vid tillfället. Det går dock inte att komma ifrån att hennes uppgifter inte har en sådan styrka att de kan anses ha avgörande betydelse för en fällande dom.

I fråga om hennes beteende och reaktion efter händelsen finns bara de knapphändiga uppgifter som Sofie Lohede lämnat i ett polisförhör under förundersökningen. I det förhöret har Sofie Lohede uppgett att – när hon berättat för målsägande B att Torbjörn Puke hade våldtagit henne – målsägande B sade sig ha varit med om samma sak. Sofie Lohede, som även hon befann sig i lägenheten den aktuella natten, har inte kunnat lämna några direkta uppgifter om vad Torbjörn Puke och målsägande B gjorde i lägenheten. Även Patricia Uzun har lämnat uppgifter om att målsägande B berättat att Torbjörn Puke våldtagit henne, detta dock först flera månader efter händelsen. De uppgifter som Sofie Lohede och Patricia Uzun lämnat kommer från målsägande B själv och är inte annat än allmänt hållna, vilket i sig inte ger något påtagligt stöd för att den påstådda händelsen i lägenheten har ägt rum.

Den bevisning som åklagaren har åberopat till stöd för åtalet har således ett begränsat bevisvärde. Mot bakgrund av de beviskrav som ställs för fällande dom (jfr ovan nämnda avgöranden av Högsta domstolen) finner hovrätten vid en samlad bedömning att målsägande B:s uppgifter varken ensamma eller tillsammans med övrig utredning i målet ger ett sådant stöd för åtalet att det kan anses vara ställt utom rimligt tvivel att Torbjörn Puke har tilltvingat sig samlag vid tillfället på sätt som åklagaren påstått. Åtalet och målsägande B:s skadeståndsyrkande ska därför ogillas.

PÅFÖLJD

Torbjörn Puke ska dömas för narkotikabrott, såväl av normalgraden som ringa sådant, samt sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning i tre fall. Han har återfallit i brott. Såväl de nu aktuella brottens straffvärde och art som återfallen i brottslighet gör att annan påföljd än ett fängelsestraff inte kan komma ifråga. Vid en samlad bedömning av brottsligheten finner hovrätten att fängelsestraffets längd ska bestämmas till ett år och fyra månader. Hovrätten gör samma bedömning som tingsrätten i fråga om förverkande av tidigare villkorligt medgiven frihet.

ÖVRIGT

Det finns risk för att Torbjörn Puke på fri fot fortsätter sin brottsliga verksamhet. Han ska därför kvarbli i häkte till dess fängelsestraffet får verkställas, dvs. till dess domen i ansvarsdelen vinner laga kraft mot honom.

Sekretessen för de uppgifter om målsägande B:s identitet, som lagts fram vid förhandlingen, ska bestå. Det förordnade om sekretess, som finns intaget i tingsrättens dom, ska stå fast, dock med tillämpning av nu gällande sekretessbestämmelse.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B
Överklagande senast den 14 augusti 2009.

I avgörandet har hovrättsråden Carl-Gustav Ohlson och Ulf Johansson, tf. hovrättsassessorn Daniel Svensson (referent) samt nämndemännen Rigmor Holmqvist Ödman och Inger Walleng deltagit.

Skiljaktig mening av Rigmor Holmqvist Ödman, se protokollsbilaga.

AVRÄKNINGSUNDERLAG, se aktbil.